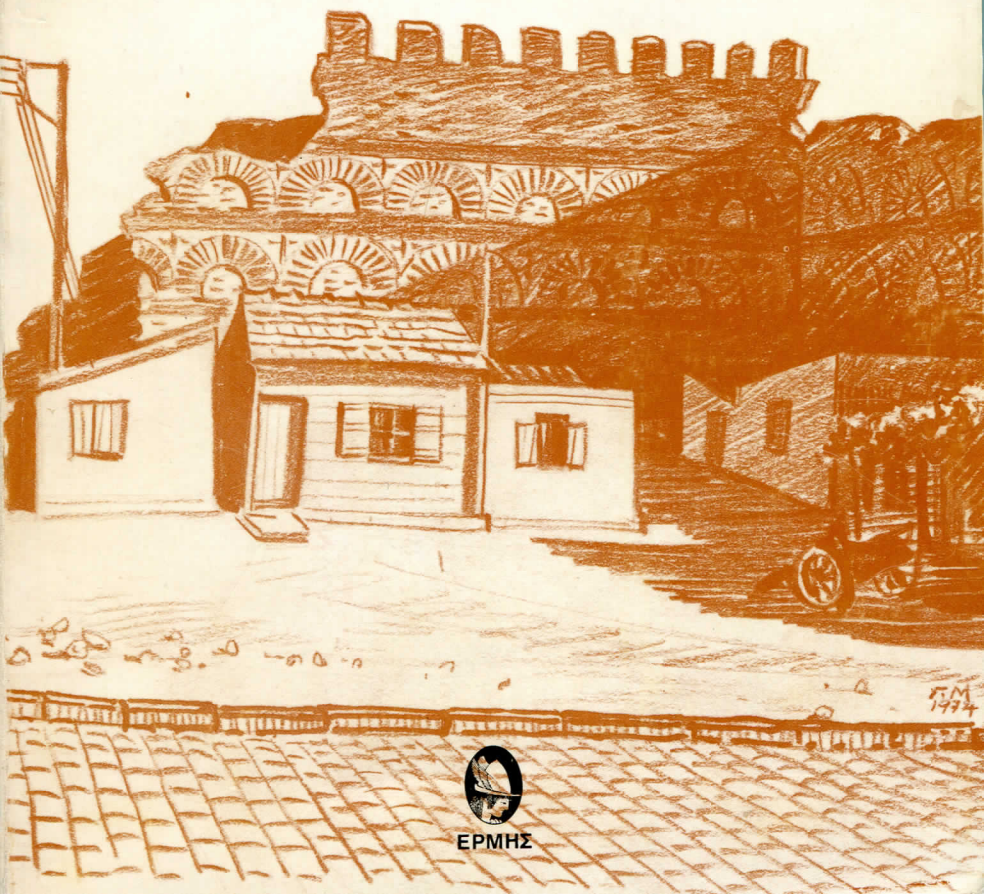

ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

ἡ μόνη κληρονομιά

πεζογραφήματα

ΕΡΜΗΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Η ΜΟΝΗ
ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

ΕΡΜΗΣ

ΑΘΗΝΑ 1974

Ψηλά στο Έσκι Ντελίκ

ΗTAN μικρές κι άθώες κοπελούδες σάν ήρθανε απ' τήν πατρίδα, όμως οί δικοί τους τίς πάντρεψαν στά γρήγορα γιά νά προφτάσουν νά πάρουνε μερίδιο απ' τά τούρκικα κτήματα, πού μοίραζε στους πρόσφυγες τό δημόσιο. Παντρεύτηκαν τήν ίδια μέρα και στήν ίδια εκκλησιά δύο φίλους, πρόσφυγες κι αυτούς — ό ένας μαραγκός, ό άλλος χτίστης. Στο γάμο οί μπουμπουνιέρες δέν έφτασαν· οί γαμπροί, χωρίς νά ρωτήσουν κανένα, είχαν καλέσει πάρα πολλούς. Έτρεξαν πανικόβλητοι οί συμπεθέροι κι αγόρασαν κάτι χάρτινες, γαλάζιες και ρόζ, απ' τό ζαχαροπλαστείο τής γειτονιάς. Σχεδόν όλοι οί καλεσμένοι, πού πήραν τίς χάρτινες, δυσαρεστήθηκαν. Μερικοί ούτε πού τίς έπιασαν στό χέρι. "Άλλοι πάλι, ιδιαίτερα αυτοί πού είχαν στείλει δώρο, τίς γύρισαν πίσω τήν άλλη μέρα πρωί πρωί. Σημάδι πώς είχαν γίνει πολλά σχόλια στά διάφορα συζυγικά κρεβάτια εκείνη τή νύχτα. Ήταν ένας κόσμος τσαλαπατημένος, άρχοντοξεπεσμένοι μάλιστα μερικοί, και θίγονταν πολύ εύκολα.

Οἱ νιογάμπροι μπατζανάκηδες πήραν τό πράγμα κατά-
καρδα —ἔφταιγαν κιόλας λίγο— κι ἔκαναν τό ἴδιο θρά-
δυ ἓνα μεθύσι ἀπ' τὰ σπάνια. Ἄντί νά γλεντοῦν οἱ καλε-
σμένοι τους, γλεντοκοπούσανε οἱ ἴδιοι. Στό τέλος, κατέδα-
σαν τά θρακιά τους καί χορεύανε ξεβράκωτοι ἀπάνω στά
τραπέζια. Οἱ φίλοι τους ἐνθουσιασμένοι τούς βαρούσανε πα-
λαμάκια τραγουδώντας τους τραγούδια ἀποκριάτικα, ἐνῶ οἱ
γυναῖκες ἀπ' τήν ἀρχή ἀκόμα θγάλανε μιά φωνή καί ἐξα-
φανίστηκαν.

Πάνω στό μεθύσι τους δέν πρόσεξαν πώς σέ μιά γωνιά
τῆς σάλας, στήν πολυθρόνα τήν καλή, ἦταν θρονιασμένη ἡ
κουμπάρα. Αὐτή μόλις εἶδε τά καμύματα, σηκώθηκε μ' ἀξι-
οπρέπεια κι ἔφυγε ἀπ' τό σπίτι. Καί οὔτε ξαναπάτησε ποτέ.
Ἄρνήθηκε μάλιστα νά θαφτίσει καί τά παιδιά τους, ἀδια-
φορώντας γιά τήν ἁμαρτία καί τήν προσβολή. Ἦταν μεγά-
λη ἀρχόντισσα στή Θράκη κι ἂν δέ γινόταν ἡ καταραμένη
ἡ προσφυγιά, ποτέ της δέ θά καταδεχόταν νά στεφανώσῃ
τέτοια παρακατιανά ἀντρόγυνα, πού ἐκεῖ τούς εἶχε γιά δού-
λους. Ὅταν τά караβάνια τους ἔρχονταν ἢ ἔφευγαν ἀπ' τήν
κωμόπολη κι ἀντηχοῦσε ὁ τόπος ἀπ' τά κουδούνια, ὄλος ὁ
κόσμος ψιθύριζε μέ φόβο καί σεβασμό: «Περνοῦν τοῦ Χατζη-
γιαννάκη τά καμήλια». Τώρα ὁμως ἐδῶ, μολοντί ὁ Ἐποι-
κισμός τούς εἶχε δώσει ἓνα τούρκικο παλάτι στήν παραλία
γιά νά κατοικοῦν, εἶχαν ξεπέσει ἀρκετά καί προπάντων εἶ-
χε κατακάτσει τό ἠθικό τους, ὥστε μέ ἀρκετή εὐκολία δέ-
χτηκαν τήν παράκληση τῆς μάνας τοῦ μαραγκοῦ νά στε-
φανώσουνε τό γιό της. Εἶχαν, ἄλλωστε, καί μιά κάποια ὑπο-
χρέωση ἀπέναντι σ' αὐτή τή μάνα. Ὅταν στήν πατρίδα εἶ-
χε κοπεῖ ξαφνικά τό γάλα τῆς ἀρχόντισσας καί δέν μπο-
ροῦσε νά θηλάσει τόν μικρό της γιό, ἡ μάνα τοῦ μαραγκοῦ
τόν θήλασε, μαζί μ' αὐτόν πού τώρα παντρευόταν. Μακάρι!

νά τόν είχε μοιάξει κι ὁ δικός της, πού ὀλοένα κρυφотρα-
βοῦσε λεφτά ἀπ' τό συρτάρι τοῦ μπαμπᾶ του καί τὰ ἄνωγε
μέ τή μιά καί μέ τήν ἄλλη θρώμα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι εἶ-
χαν προθυμοποιηθεῖ τότε καί πολλές ἄλλες γυναῖκες νά τήν
ἐξυπηρετήσουν, μά αὐτή προτίμησε τή μάνα τοῦ μαραγκοῦ,
γιατί σάν εἶχε πάει σπίτι της νά δεῖ τό περιβάλλον, ὅλα
ἔλαμπαν καί μοσκοβολοῦσαν ἀπ' τήν πάστρα. Ἦταν μανια-
κές κι οἱ δυό στήν καθαριότητα. Κοντά στό μαραγκό δέ-
χτηκαν νά στεφανώσουν καί τό χτίστη γιά νά πιάσει κι αὐ-
τός δυνατή κουμπαριά. Μιά κόρη της, ἀλαζονική καί ὀλο-
φάνερα μουτρωμένη, ἄλλαξε τὰ στεφάνια τοῦ ἄλλου ζευγα-
ριοῦ κι εὐθύς ἀμέσως ἐξαφανίστηκε. Οὔτε νά κάτσει νά κε-
ραστεῖ δέν καταδέχτηκε. Ὅλα αὐτά τοὺς ἔκαναν ἀπό κείνη
τή στιγμή νά μετανιώσουν πικρά, πού παραμέρισαν τόσους
χαριτωμένους ἀνθρώπους γιά νά κουμπαριάσουν μέ πλού-
σιους. Πάντως, τό γλέντι συνεχίστηκε καί τήν ἄλλη μέρα,
μιά κι ὅλες αὐτές οἱ παρεξηγήσεις, καί ἰδίως τό ἐπεισόδιο
μέ τήν κουμπάρα, εἶχαν προκαλέσει στοὺς νιόγαμπρους
τραύματα ψυχικά, πού σήκωναν πολύ κρασί.

Τά πρωτότοκα παιδιά τους, ἀγόρι τοῦ μαραγκοῦ καί
κορίτσι τοῦ χτίστη, ἔγῃκαν ἀχμάκικα, πολύ κουτά δηλαδή,
κι ὅλοι ψιθύριζαν ὕστερα πῶς αὐτό ὀφείλονταν στό ὅτι οἱ
πατεράδες τους τὰ εἶχαν φκιαξει μεθυσμένοι. Κάθε φορά
πού τὰ παιδιά ἔλεγαν ἢ ἔκαμναν καμιά χοντρή βλακεία,
οἱ γριές θύμιζαν ἀναστενάζοντας, ὅτι «ἀμαρτίαι γονέων παι-
δεύουσι τέκνα», ἐνῶ μιά γεροντοκόρη δέν ἔπαυε νά θαυμά-
ζει σταθερά: «Μά, μέ τό πρῶτο πιά, μέ τό πρῶτο — πῶς
τό πέτυχαν κι οἱ δυό;» Αὐτηγῆς ὁ νοῦς ὅλο στό κεχρί ἔ-
τρεχε.

Λίγες μέρες μετά τό γάμο, ὅταν ἐπιτέλους ξεμέθυσαν
οἱ γαμπροί, παρουσιάστηκαν τ' ἀντρόγυνα μέ τὰ καλά τους

καί τά στεφανοχάρτια τους στήν παντοδύναμη ἐπιτροπή, πού μοίραζε οικόπεδα καί σπίτια. Ἐκεῖ, ἀφοῦ περιεργάστηκαν μέ μάτι γελαστό γαμπρούς καί γύφες, τούς πρότειναν σπίτια στήν Τούμπα, ὅπου ὁ Ἐποικισμός ἔχτιζε πανομοιότυπα οικόηματα γιά τούς πρόσφυγες. Ἀρνήθηκαν ἡ Τούμπα ἔπεφτε πολύ μακριά, εἶπαν. Στήν πραγματικότητα, δέν τούς ἄρεξε ἐκεῖ, τό εἶχαν συζητήσει κιόλας μεταξύ τους. Στήν Τούμπα εἶχε ἀρχίσει νά μαζεύεται κάθε καρυδιάς καρύδι. Τούς εἶπανε γιά τήν Καλαμαριά τούς πρόσφεραν παραθαλάσσια οικόπεδα στήν Ἀρετσού, στή Νέα Κρήνη. Μά, ἀποκεῖ ἔπρεπε νά περπατᾶς μισή μέρα, ὥσπου νά φτάσεις στήν πόλη. Τί νά τά κάνουνε τά παραθαλάσσια οικόπεδα; Αὐτοί οὔτε φαράδες οὔτε καϊκτοῆδες ἦτανε, παρά χτίστες καί μαραγκοί. Πῶς θά πηγαῖναν στίς δουλειές τους καί προπάντων πῶς θά γύριζαν τό βράδυ κατακουρασμένοι; Μέ τήν ἀνατολίτικη λογική τους, βλέπαν αἰώνια τά πράγματα, ὅπως στήν Τουρκιά.

Κι ἔτσι, ὅταν τούς μίλησαν γιά ἓνα μεγαλούτσικο οικόπεδο, ψηλά, κοντά στά κάστρα, στό Ἐσκι Ντελίχ, κοιτάχτηκαν ἀναμεταξύ τους καί ἀμέσως εἶπαν: «Ναί, αὐτό τό θέλουμε». Καί πραγματικά, ὅταν τό εἶδαν ἀπό κοντά, διόλου δέ μετάνιωσαν. Μπορεῖ νά ἦταν ἀνηφοριά καί ἐρημιά σέ κείνους τούς μαχαλάδες, μά τά καλοχτισμένα τείχη ἔδιναν σιγουριά καί ζεστασιά στό μέρος. Ὑστερα, εἶχες ὅλη τήν πολιτεία στά πόδια σου, πού ὅσο κι ἂν ἦταν ξένη, ἦταν ὁμῶς καμαρωτή. Κατάγονταν ἀπό μέρη, πού ὡς τίς τελευταῖες στιγμές ἦταν θυζαντινά, ὀχυρωμένα γερά ἀπ' τούς αὐτοκράτορες, κι ἀγαποῦσαν νά βλέπουν τείχη καί κάστρα. Ὁ χτίστης, ἰδιαίτερα, μουρλάθηκε ἀπ' τή χαρά του, σά χαιδεψε τά καλοκαμωμένα καί σκουριασμένα ἀπ' τήν πολυκαιρία —καί τά αἶματα ἴσως— τειχιά καί τό μάτι του στρογ-

γύλεψε από ευχαρίστηση, σάν είδε πώς σέ πολλές μεριές υπήρχε σωριασμένη άφθονη έκλεκτή πέτρα για νά χτίσεις όχι σπίτι μά κάστρο όλόκληρο. Η αλήθεια είναι πώς ήρθαν άργότερα περιστάσεις, πού βλαστήμησαν τήν ώρα και τή στιγμή πού σκαρφάλωσαν σ' εκείνα τά μπαίρια. Τό άνέβασμα μέ τή ζέστα και τόν ιδρώτα νά τρέχει ποτάμι ή τό χειμώνα τό κατέβασμα μέ τή μεγάλη παγωνιά ήταν σωστό μάρτυριο. Τό κατηφορικό καλντερίμι έρχονταν και περιχύνονταν μέ κρύσταλλο, πού γλιστρούσε διαβολεμένα. Έκαμνε πολύ γερές παγωνιές τότε. Ένα γείτονα τόν μάζεψαν μία μέρα μέ κουβέρτα, τέτοιο γλίστρημα πήρε. Μά, οι ίδιοι ήταν ακόμα λιγερόκορμοι και ζυγιάζαν τό κορμί τους καλά, ώστε νά μή πέφτουν. Μόνο πού έπρεπε νά ξεκινούν ακόμα πιό πρωί.

Τό χώμα στό οικόπεδο σκάθονταν εύκολα, δέν είχε βράχο άποκάτω ούτε θεμέλια παλιών σπιτιών. Μάλλον θά ήταν χώμα θγαλμένο άπ' τή βαθιά όχυρωματική τάφρο. Άλλωστε, οι θυζαντινοί άπόφευγαν νά χτίζουν κοντά στά τείχη και είχαν τούς λόγους τους. Θά 'ταν επικίνδυνες και ακόφημες οι περιοχές αυτές, μ' όλους εκείνους τούς σκοτεινούς μισθοφόρους πού τριγυροΰσαν. Σέ καιρούς πολέμων οι νταήδες αυτοί πρέπει νά άποχαλινώνονταν. Δέν άποκλείεται και νά άπαγορευόταν τό χτίσιμο κοντά στά όχυρώματα. Πάντως, τό γεγονός ήταν ένα, πώς τό χώμα ήταν καλό και δέν υπήρχε πολυκοσμία και θρωμιά, όπως στήν Καλαμαριά μέ τούς πόντιους. Οι δυό μαστόροι σκάθοντας ξεθάβαν κάθε τόσο διάφορα σκουριασμένα σιδερικά και κάτι στρογγυλά πράγματα σάν ταψιά, πού ποτέ τους δέν έμαθαν πώς ήταν στραπατσαρισμένες άσπίδες. Τίς πιό γερές, μάλιστα, τίς έστρωσαν για ένα διάστημα στή στέγη βάζοντας πέτρες βαριές άποπάνω. Φύτψαν κι ένα γύρω στό οικόπεδο άγιόκλη-

μα, καθώς και συκιές, για να συγκρατούν με τις ρίζες τους τό χώμα, πού τό είχαν κόψει σά φέτα πίσω απ' τά δυό σπίτια. Τά φυτά σχημάτισαν σκιερές γωνιές και κρυψώνες, όπου έπαιζαν άργότερα με άγαλλίαση τά παιδιά.

Ή μιά απ' τίς άδερφάδες ήταν άλαφροϊσκιωτη. "Αρχισε γρήγορα να λείει πώς τίς νύχτες έδλεπε ένα κουδάρι από φώς να περνάει πάνω κάτω στά τείχη. Δέν τής έδωσαν και πολλή σημασία· είπαν πώς θά 'ναι ο 'Αη-Δημήτρης και ή έμπιστοσύνη τους στά τείχη ενισχύθηκε. "Ωστόσο ή άλαφροϊσκιωτη μέ τόν ξυλουργό, καθώς και ή άλλη μέ τό χτίστη, δέν παράλειπαν να ξεφουρνίζουν κι από κανένα παιδί κάθε τόσο.

Πρώτη και πολύ γρήγορα πέθανε ή άλαφροϊσκιωτη. Πήγε από έχινόκοκκους. Μήνες τήν άνοιγαν και τήν κλείναν οι γιατροί και τά μαθητευόμενα γιατρουδάκια στό προσφυγικό νοσοκομεία. Τό αγαθό και δροσερό κορίτσι ήρθε σέ λίγον καιρό κι έγινε σά γριά. Τά τρία παιδιά της, άγόρια δλα, τά κοίταζε όσο μπορούσε ή άλλη, πού όμως ξενοδούλευε. "Ο μαραγκός πλάνιζε και τά μάτια του τρέχαν πάνω στά άσπιλα ξύλα. Στό μεταξύ άρρώστησε και τής άλληνής ο μεγάλος γιός απ' τήν ίδια άρρώστια. Είχαν ένα σκυλί, πού κοιμόταν μαζί τους και τά παιδιά τό φιλούσαν στό στόμα. Τό άπαίσιο αυτό ζώο παρά τρίχα να τούς ξεκάνει δλους. Εύτυχώς, ο μικρός τή γλίτωσε τήν τελευταία στιγμή. Πρόλαβαν οι γιατροί να θγάλουν από μέσα του τό σακούλι μέ τούς έχινόκοκκους προτού σπάσει και διασκορπιστεί σ' δλα τά σωθικά του τό μικρόδιο. Ταυτόχρονα σχεδόν μέ τόν μικρό άρρωσταίνει κι ο πατέρας του από διπλή περιπνευμονία κι όπως ο οργανισμός του ήταν άδυνατισμένος απ' τό πιστό και μιά παλιά έλονοσία πεθαίνει γρήγορα κι αυτός. Πήγαμε και στή νέα κηδεία. Καθώς τό προσφυγικό νοσο-

κομείο ήταν απέναντι απ' τή Βαγγελίστρα, τό παιδί παρακολουθούσε απ' τό παράθυρο τήν κηδεία του πατέρα του, κάνοντας συνεχώς τό σταυρό του. Στήν ἐκκλησία ή μάνα μου λιγοθύμισε. Τή βγάλαν σηκωτή έξω, τή μπατοίζαν και τήν τρίβανε. Τό θράδυ δέ μās ἔφτανε ή πίκρα μας, εἶχαμε και τίς φωνές του πατέρα μου, πού ἔλεγε πώς κάποιος ἐπίτροπος εἶχε βρεῖ τήν εὐκαιρία και τήν ἔτριβε στά στήθια. Θαρρεῖς και τό εἶχε κάνει ἐπίτηδες ή γυναίκα. Πάντως, ή ἀπαγόρευση «δέ θά ξαναπās σέ κηδεῖς» οὐδέποτε τηρήθηκε.

Ἵστερα κόπηκαν ὄλα μαχαίρι. Γιά πολλά χρόνια ὄχι θάνατος μά οὔτε γρίπη δέν παρουσιάστηκε στήν οἰκογένεια. Ὁ μαραγκός εἶχε ἀποθρασυνθεῖ τελείως. Γυρνοῦσε κάθε θράδυ μεθυσμένος τραγουδώντας στερεότυπα:

«Ἄν δέ σου δώσει ή μάνα σου
σαράντα ὁμολογίες
— ἄχ, σαράντα ὁμολογίες...
Και μαγαζί στό Μεθλανέ
και πάλι εἶναι λίγες
— ἄχ, και πάλι εἶναι λίγες...»

Ὡστόσο, δέ θέλησε ποτέ του νά ξαναπαντρευτεῖ, ἄν και ἦταν καλοφκιαγμένος ἄντρας. Φαίνεται μάλιστα πώς οὔτε ἐρωτοδουλειές ξαναέκανε, αὐτά θέλουν διάθεση. Τήν εἶχε ἀγαπήσει τή μακαρίτισσα κι ἄς ἦταν κομμάτι ἀγαθιάρρα. Τοῦ ἔλειπε πολύ κι ὁ μπατζανάκης του κι ὅποτε περνοῦσε έξω απ' τήν Ἐθνική Τράπεζα, ὅπου στό χτίσιμό της ὁ συχωρεμένος εἶχε δουλέψει, ἔνιωθε τέτοια συγκίνηση, πού τό θράδυ γινόταν σκνίπα στό μεθύσι. Ἐπινε και γιά κείνον, ὅπως ἔλεγε. Ἄλλωστε, μέ πιστό εἶχαν γιορτάσει, σάν εἶχε βρεῖ ὁ χτίστης ἐκείνη τή δουλειά. Τά μεσημέρια τῆς Κυρια-

κῆς, πού παίζαν τά γραμμόφωνα στίς ἀντικριστές ταβέρνες, κι ὄλοι οἱ ἄντρες περνοῦσαν ἀποκεῖ γιά κανένα κρασί καί δυό ζεστά λόγια μέ τούς φίλους, αὐτός θυμόταν τό γυρισμό στό σπίτι μέ τόν μπατζανάκη του καί τίς γυναίκες τους ν' ἀφήνουν τό τηγάνισμα καί νά θγαίνουν μέ τίς ποδιές στήν πόρτα, ἐνῶ χοροπηδοῦσαν τά παιδιά, καί τά μάτια του βούρκωναν. Βέβαια, ἡ κουνιάδα του, πού εἶχε γίνει πτό σκληρή γιά νά τά θγάλει πέρα, δέν τόν ἄφηνε τέτοιες μέρες χωρίς ἰδιαιτερες περιποιήσεις, ὅμως ἀλλιῶς ἦταν τότε.

Τά παιδιά τους κυλιόντουσαν ὅλη μέρα στίς βρωμιές καί τά χώματα, παίζανε μέ σκυλιά, μέ γατιά, μέ φίδια καί βατράχια, ὅμως τίποτε δέν τά πείραζε. Τότε πού γίνονταν οἱ μεγάλοι σεισμοί στήν Ἰερισσό καί ἡ πόλη μας συνταράζονταν, ἀνεθήκαμε νά μείνουμε κοντά τους, ὅσο νά περάσει τό κακό, μιά καί δέν μπορούσαμε νά κοιμόμαστε κι ἐμεῖς στίς πλατεῖες μέ τό λαουτζίκο, ὅπου τόσα καί τόσα συνέθαιναν μέσ στό σκοτάδι. Κοιμόμασταν ἔξω στήν ἀλλή τους. Ἔκαμνε, ἄλλωστε, μιά ζέστα σημαδιακή. Ἀπό καιρό σέ καιρό ἡ γῆ σάλευε κάτω ἀπ' τό στρῶμα. Μέ θάζαν μαζί μέ ὅλα αὐτά τά παιδιά στά ἴδια στρωσίδια. Οἱ πρῶτες ἀυπνίες μου ἀπό τότε χρονολογοῦνται. Ἐκτός πού μέ κλοτσούσαν ὅλη νύχτα καί μέ ξεσκέπαζαν, βρωμοῦσαν ὅλων τῶν εἰδῶν τίς βρωμιές, καί ἰδίως σκορδίλα. Ἀφήνω πιά τίς πορδές τους. Ἦμουν σάν ἓνα κλωσόπουλο τῆς μηχανῆς, πού ἔπρεπε νά τά θγάλει πέρα μέ κωλοπετωμένα κοτόπουλα κλώσας. Εὐτυχῶς πού οἱ σεισμοί σταμάτησαν γρήγορα καί γλίτωσα κι ἀπό κείνον τόν ἐφιάλτη.

Στήν Κατοχή, ἀντίθετα ἀπ' ὅ,τι θά φανταζόταν κανείς, δέν ὑπόφεραν καθόλου περισσότερο ἀπό μᾶς, πού τάχατες εἴμασταν κάτι καί κατοικούσαμε στά μέγαρα. Ἀμολήθηκαν τά παιδιά καί πουλοῦσαν μέ τά κασελάκια τσιγάρα, τσιγα-

ρόχαρτα, ζαχαρίνες, άντεπρίνες και ό,τι άλλο θάζει ό νούς του ανθρώπου. Μόνο γράμματα πού δέν έμαθαν. Τό δημοτικό είναι ζήτημα άν τό τελειώσαν. Ή Γεωγραφία και ή Ίστορία ήταν ό βραχνάς τους.

Πέρασε ή Κατοχή, ήρθαν οι άλλες μάστιγες, οι έφτά πληγές του Φαραώ. Τά παιδιά στό μεταξύ μεγάλωναν. Τρία του μαραγκού, δυό του χτίστη και μία κοπέλα του τελευταίου, ή μεγαλύτερη. Πήγαν στό στρατό' έσφιξαν τά δόντια, πολέμησαν τούς κόκκινους, τούς πράσινους, τούς κίτρινους, ό,τι τέλος πάντων τούς είπαν οι άνωτεροί τους. Σάν τή γλίτωσαν άποκει, βγήκαν για δουλειά. Στό στρατό, ώσπου νά τούς κάνουν νά πέσουν στή φωτιά, τούς έταζαν λαγούς με πετραχήλια. Τώρα δε γυρνούσε κανένας νά τούς δεϊ. Καταστάλαξαν στό καφενεϊο, πού άκουμπάει στα τείχη, κι όλη μέρα επαιζαν χαρτάκια. Τό καφενεϊο ήταν φίσκα από άνεργους, όχι μόνο παλικάρια, αλλά και μεγάλους άνθρώπους, πατεράδες με παιδιά.

Μόλις είχαν αρχίσει νά υποψιάζονται τά στραβά κι άνάποδα αυτου του τύπου κι οι συζητήσεις στό καφενεϊο πήραν νά γίνονται πιο ζουμερές, άνοιξαν οι δρόμοι για τή μετανάστευση. Αυτά τά πράγματα δέν συμβαίνουν ποτέ μονάχα σ' ένα καφενεϊο. Μάθαν οι αρπαγες τήν καταλαλιά, φοβήθηκαν πως ή τόση εκμετάλλευση μπορούσε νά τούς βγει ξιγή κάποτε, κι αποφάσισαν νά τούς άμολήσουν. Γράφτηκε άμέσως για τή Γερμανία ό δεύτερος του μαραγκού, ό πιο έξυπνος απ' όλους, και είπε πως, άν τά πράγματα είναι καλά, θά πάρει και τούς άλλους κοντά του. Σάν ήρθε ή ώρα, δέν ήθελε νά φύγει, ήταν σαν άρρωστος. Πήγαμε ξημερώματα στό σταθμό νά τον ξεπροβοδίσομε. Ήταν όλο τό σόι εκεί κι έλεγε άστεϊα, ενώ από μέσα τό άντεράκι τους λιγωνόταν για τον άποχωρισμό. Μία σκορδόπιστη με δυό κα-

τουρλουδες φιλενάδες της σιγόκλαιγε πió πέρα. «Θά γυρίσω νά σέ πάρω», τής φώναξε, πρós μεγάλη αγανάκτηση τής θειάς του. Κόσμος πολύς καρτερούσε, μιλώντας δυνατά μέ ταραχή. Κάποτε ἔφτασε ἡ ταχεία Ἀθηνῶν γεμάτη ἐπιδάτες. Λίγοι κατέβηκαν, οἱ ὑπόλοιποι πήγαιναν κι αὐτοί γιά ἔξω. Μόλις τό τραίνο σταμάτησε, χύμηξε ἀπ' τήν ἀποβάθρα ὁ κόσμος. Δημιουργήθηκε φρακάρισμα στίς πόρτες. Αὐτοί πού ἤθελαν νά κατέβουν, φώναζαν προβάλλοντας τίς βαλίτσες, αὐτοί πάλι πού ἤθελαν ν' ἀνεβοῦν δέ λογάριαζαν τίποτε, γιατί δέν εἶναι παίξε-γέλασε αὐτό τό ταξίδι. Εἶχαν καί πολλά μπαγάζια ὄλοι τους, ἀκόμη καί σταμνιά μέ νερό. Σάν εἶδαμε τά σκοῦρα καί πώς κινδύνευε νά πάει ὀρθιος ὡς τή Γερμανία, τόν ἀρπάξαμε στά χέρια καί τόν χύσαμε σ' ἓνα κουπέ ἀπ' τό παράθυρο. Μᾶς εἶδαν ὄλοι καί τό κόλπο γενικεύτηκε. Ἡ Ἑλλάδα ἐγκαταλείπονταν «πατεῖς με, πατῶ σε». Ἀκουγες συνεχῶς τό λόγο: «Μαύρη πέτρα θά ρίξω». Κι ὅταν τό τραίνο ἀργοξεκίνησε καί τό κάθε παιδί φώναζε τή λέξη του, κουνώντας τά χέρια, μοῦ φάνηκε πώς ἄκουσα ἀμέτρητα πετροβολήματα κι ἔνωσα τήν ἀνάγκη νά σκύψω.

Ὁ ξενιτεμένος μας ἔγραφε στήν ἀρχή γράμματα ἀπελπισμένα καί πάνω στούς ἔξι μῆνες, πρós μεγάλη ἀπελπισία ὄλων, γύρισε ξαφνικά. Μά, ὅταν ξανάπεσε στή ρεμούλα, πήρε τῶν ὀματιῶν του κι οὔτε γιά διακοπές δέν ἤθελε νά ξανάρθει. Ἐγινε σέ λίγο σπουδαῖος τεχνίτης, μολονότι ἀπό αὐτοκίνητα δέν ἤξερε τίποτα προτοῦ φύγει. Οἱ προιστάμενοί του τόν λάτρευαν. Εἶναι μυστήριο πῶς αὐτοί οἱ ξένοι καταφέρνουν, ἀκόμα καί τσοπαναρέους νά τούς κάμνουν μηχανικούς ἀεροπλάνων. Μέ γράμματα ἐνθαρρυντικά ξεπλάνεψε σιγά σιγά ὄλους τούς ἄλλους, ὥσπου στό τέλος φυγή ἀρσενικιά δέν ἔμεινε μέσα στά σπίτια. Μονάχα ὁ μα-

ραγκός μέ τίς σαράντα όμολογίες του, ή κουνιάδα του και ή κόρη της, μεγαλοκοπέλα πιά και παχύσαρκη, άναδεύαν στά άνώγια, στά κατώγια και στίς αύλές.

Τά παιδιά και έμβάσματα στέλνουν και γράμματα στέλνουν, κάθε τόσο όμως κουβαλούν κι από καμιά ξελιγωμένη ξένη, κολλημένη σά όδέλα πάνω τους: «'Αποδώ ή μνηστή μου. —'Αποδώ ή γυναίκα μου». «Τόν κακό σας τόν καιρό, βρωμόπαιδα», συλλογίζομαι.

Κάποτε, ό μεγαλύτερος, πού βρισκόταν έδώ μέ άδεια, κουβάλησε ένα καλοφκιαγμένο παλικάρι για νά ιδωθούν μέ τήν άδερφή του. Παρόλη τή θωριά του, ό νεαρός φαινόταν κομμάτι νωθρός και κανένας δέν μπόρεσε νά καταλάβει τί δουλειά κάνει. Πάντως, τό παιδί δέν είπε όχι για κείνη τή μαούνα πού του παρουσίασαν και ή όποια, εκτός από άσκημη, ήταν και όλοφάνερα μεγαλύτερή του. "Όταν λογοδόθηκαν, αντί νά πηγαίνει από νωρίς στό καφενείο, πήγαινε άπ' τό πρωί στό σπίτι, όπου σταυρώνοντας τά χέρια καθόταν μέ τίς ώρες σά χαμένος. 'Από έρευνες πού έγιναν, δέν άργησε νά μαθευτεί, πώς ήταν, βέβαια, καλό παιδί, αλλά λιγάκι χασικλής και γι' αυτό δέν μπορούσε νά δουλέψει. Χωρίς νά χάσουν καιρό, τόν έδιωξαν άπ' τό σπίτι. "Ήταν πολύ καθαροί, για νά άνεχθούν κάτι τέτοια. Αυτός όμως, εκτός πού περνούσε τρεις τέσσερεις φορές τή μέρα έξω άπ' τό σπίτι, πήγαινε τή νύχτα μ' ένα σακούλι άσπρα πετραδάκια και σχημάτιζε στά άπέναντι χώματα τό «σ' άγαπώ». Αυτό μέ τά πετραδάκια ήταν τό μόνο πού είχε μάθει στό στρατό, όπου τούς έβαζαν νά γράφουν στίς πλαγιές μέ άσβεστωμένες πέτρες διάφορα συνθήματα. Νά λοιπόν πού τώρα χρησίμευαν οί γνώσεις εκείνες. «Κατινάκι σ' άγαπώ», διάβαζε όλη ή γειτονιά πρωί πρωί. Είδαν κι άπείδαν τόν ξανασυμμάζεψαν. "Ήταν, βλέπεις, κι όμορφος ό έρίφης και τό Κατινάκι,

κατά βάθος, πολύ τόν ήθελε. Τούς πάντρεφαν και τό σπίτι σέ λίγο πήρε νά ξαναγεμίξει παιδιά. Σ' αυτά ό νεαρός ήταν μανούλα. Φτού, κι άπ' τήν άρχή, λοιπόν. Τά παιδιά του χασικλή και τής χαζούλας θά συνεχίσουν τήν οικογένεια. Τούς άλλους τούς κατάπιαν οι άκόρεστες ξένες.

Τριγυρνούσα τόν περασμένο Αύγουστο στά κάστρα και στις έκκλησιές τής "Ανω πόλης μ' ένα φίλο άπ' τήν πρωτεύουσα. "Ολοι τους, σάν έρχονται στην πόλη μας, θέλουν νά βλέπουν γραφικότητες κι εγώ δέν τούς χαλάω χατίρι, μιά και μου δίνεται ή ευκαιρία νά ξαναθυμᾶμαι. "Ο φίλος είναι καλό παιδί, μά πλούσιος κι άριστοκράτης. "Εχει μάλιστα στενή συγγένεια μέ κορυφαίο πολιτικό πρόσωπο, πού τουφέκισαν στό είκοσιδυό για τήν Καταστροφή. Κοιτάζοντας τίς ρημαγμένες γειτονίες, πού αυτός τίς έβρισκε πάρα πολύ ωραίες, έλεγα διαρκῶς μέσα μου: «Πότε άραγε θά τιμωρήσουμε κι αυτούς πού μᾶς διάλυσαν μέ τή μετανάστευση;»

Πάνω σ' αυτό καθίσαμε για ένα οὔζο κάτω από έναν πλάτανο. Σήκωσα τό κεφάλι μου και θαύμασα τήν κορμοστασιά του. "Εχει πολλά και γερά κλωνάρια, πού σηκώνουν άρμαθιές όλόκληρες...

Ὁ Γιώργος Ἰωάννου γεννήθηκε καί μεγάλωσε στή Θεσσαλονίκη. Εἶναι ιδιαίτερα δεμένος μέ τό χώρο, τήν ἀτμόσφαιρα καί τήν πνευματική παράδοση τῆς πόλης αὐτῆς καί συνήθως ἐκεῖ τοποθετεῖ τίς ἱστορίες πού γράφει. Ὡστόσο, ἀπό τότε πού ἄρχισε νά δουλεύει ὡς φιλόλογος, ζεῖ τόν περισσότερο καιρό σέ ἄλλους τόπους – νότιες ἐπαρχίες καί Ἀθήνα κυρίως, ἀλλά καί στή Βεγγάζη τῆς Λιβύης γιά ἓνα διάστημα.

Οἱ ἱστορίες του μπορεῖ νά μιλοῦν γιά τά ἄφθονα θάσανα καί τίς λιγοστές χαρές τῆς ζωῆς, καί μάλιστα τῆς νεοελληνικῆς, κατά βάθος, ὅμως, προσπαθοῦν διαρκῶς νά δείξουν τήν πρωταρχικότητα τῆς ζωῆς, πού τῆς ἀξίζει κάθε ὑπομονή, ἀγῶνας καί ἐλπίδα.

Τά δεκαεφτά πεζογραφήματα τοῦ μικροῦ αὐτοῦ τόμου εἶναι γραμμένα τά δύο τελευταῖα χρόνια στήν Ἀθήνα, ὅπου ὁ συγγραφέας ζεῖ πρὸς τό παρόν.